
ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

УДК 336.711

К. В. Голуб, аспірант

РОЛЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ У НОВІЙ ПАРАДИГМІ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті обґрунтована провідна роль банківської системи у сприянні інноваційно-інвестиційному розвитку економіки України. Визначені заходи щодо підвищення ефективності банківської системи в умовах системної кризи.

Ключові слова: системна криза, інноваційно-інвестиційний розвиток, реальний сектор виробництва, стрес-тестування.

К. В. Голуб, аспірант

**РОЛЬ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ В НОВОЙ ПАРАДИГМЕ
ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННОГО РАЗВИТИЯ
НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ**

В статье обоснована ведущая роль банковской системы в содействии инновационно-инвестиционному росту экономики Украины. Определены мероприятия, способствующие повышению эффективности банковской системы в условиях системного кризиса.

Ключевые слова: системный кризис, инновационно-инвестиционный рост, реальный сектор производства, стресс-тестирования.

К. V. Holub, postgraduate student

THE ROLE OF BANKING SYSTEM IN THE NEW PARADIGM OF INNOVATION AND INVESTMENT DEVELOPMENT OF NATIONAL ECONOMY

The leading role of the banking system in promoting the innovation and investment growth of the economy of Ukraine is based in the article. The measures to improve the efficiency of the banking system in the condition of systemic crisis are identified.

Keywords: systemic crisis, innovation and investment development, real sector production stress testing.

Актуальність теми дослідження. Забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку економіки України неможливе без створення умов для стабільної та ефективної роботи банківської системи. В умовах системної кризи актуальним є запровадження ряду заходів для забезпечення стабільності банківської системи як ключової складової інноваційно-інвестиційних зрушень у секторі реальної економіки.

Постановка проблеми. Загально визнано, що на шляху інноваційно-інвестиційного розвитку національної економіки нагальною є проблема визначення умов, показників, що можуть охарактеризувати модель, за якою повинна розвиватися банківська система. Тільки стабільна банківська система зможе забезпечити інвестиціями реальний сектор виробництва, який здатен підвищити конкурентоспроможність національної економіки

Аналіз основних досліджень і публікацій. Визначенню ролі банківської системи у трансформаційному перетворенні ринкової економіки шляхом зба-

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

лансування економічних інтересів різних суб'єктів господарювання присвячені роботи В. Гейця, О. Дзюблюка, А. Мороза, С. Савлука, О. Шарова та інших вчених. Проте ряд нагальних проблем сьогодення потребує подальших досліджень та уточнення.

Постановка завдання. Невід'ємною інституційною складовою державної політики у процесі забезпечення фінансової та економічної незалежності України є банківська система. Головним завданням нашого дослідження є визначення умов та показників, що забезпечують стабільність банківської системи як ключової складової інноваційно-інвестиційних зрушень у реальному секторі економіки.

Виклад основного матеріалу. В кінці 2013 року Україна потрапила в системну кризу, яка охопила економіку, соціальну сферу, політику. Така глибока криза не минає безслідно. Вона або руйнує суспільство, або може стати початком кардинального оновлення. Такого роду оновлення, в першу чергу, повинно бути пов'язане з реальною трансформацією квазіринкової економіки у справді ринкову шляхом збалансування економічних інтересів та посилення вигод інноваційно-інвестиційного шляху розвитку реального сектору виробництва.

Загально визнано, що на шляху інноваційно-інвестиційного розвитку національної економіки банківська система повинна відігравати одну з провідних ролей, оскільки тільки стабільна банківська система може забезпечити розвиток реального сектору виробництва і підвищити конкурентоспроможність національної економіки завдяки сприянню залученню зовнішніх та внутрішніх інвестицій.

Відомо, що головною метою бізнесу є прибуток, який можна отримати двома шляхами – технологічним, а точніше, інноваційним, або рентним. Перспективним, безумовно, є інноваційний шлях, але він тривалий, пов'язаний з великими витратами та ризиками. Для реалізації інноваційного напрямку розвитку бізнесу потрібні політична, економічна, правова стабільність у країні, довіра до банківської системи та влади, які повинні гарантувати безпеку власності та інвестицій на тривалу перспективу.

Перехід до нової парадигми інноваційно-інвестиційної моделі зростання національного господарства значною мірою залежить від ефективності банківської системи як фактора підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Значення банківської системи найбільш повно розкривається через призму її ролі в забезпеченні еволюції України в напрямку розбудови високоіндустріального суспільства [1].

Відомо, що кредитно-грошова система не володіє механізмами саморегуляції, тому необхідний постійний професійний нагляд та державне регулювання для ефективного функціонування банківської системи в постійно змінному середовищі. Нагляд за банківською діяльністю необхідний на будь-якому етапі розвитку суспільно-економічних відносин, тому він виступає невід'ємною складовою державної політики у процесі забезпечення фінансової стабільності та економічної незалежності України. При цьому особлива увага приділяється розвитку системи комерційного банківського кредитування та переорієнтації банківських кредитів на фінансування потреб реального сектору національної економіки в контексті структурної модернізації національного виробництва.

За період 2010-2014 рр. спостерігається збільшення кількості банків, які знаходяться у стадії ліквідації. Керівництво цих банків не змогло забезпечити збалансоване ведення бізнесу та ефективне управління ризиками, що призвело до значних втрат капіталу і ліквідності та створило загрозу для стабіль-

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

ної діяльності банків. Так, за чотири місяці 2014 року регулятивний капітал по банківській системі зменшився на 9%, а в окремих банках став меншим за статутний капітал, що є порушенням ст. 32 Закону України «Про банки і банківську діяльність», відповідно до якої регулятивний капітал банку не може бути меншим за статутний капітал. Окремі банки не змогли забезпечити підтримання ліквідності й платоспроможності на достатньому рівні, про що свідчать зниження обсягу високоліквідних коштів за чотири місяці 2014 р. на 8,8% та скорочення їхньої частки в загальних активах з 11,5 до 9,9% (нормативне значення – 13-15%). Незначний обсяг високоліквідних активів робить їх вразливими до ризику ліквідності й може створити загрозу щодо своєчасного виконання банками своїх зобов'язань перед вкладниками і кредиторами. Зазначимо, що достатній рівень капіталізації банків є основою фінансової стабільності банківської системи, а також сприяє оптимізації вартості банківських послуг і підвищенню ефективності діяльності банків.

Такий стан справ зумовлений не тільки політичною кризою, яка склалася в Україні у зв'язку із зовнішньою інтервенцією та анексією Криму, але й досить складною ситуацією на споживчому та реальному ринках країни у зв'язку із ускладненням ведення ефективного бізнесу при кредитуванні під високі процентні ставки. При існуючому стані в економіці України та низькій платоспроможності багатьох позичальників встановлення високих реальних ставок за довгостроковими кредитами робить їх недоступними для суб'єктів господарювання і обмежує позитивний вплив банківської системи на розвиток економіки. В умовах жорсткої монетарної політики, яку проводив НБУ, комерційні банки були змушені скорочувати витрати і оптимізувати свою фінансову архітектуру. Кредитування під високі процентні ставки призводить до зростання ризику неповернення кредитів та сплати відсотків по них. Водночас іноземні банки почали виводити свої активи з українського ринку, в результаті доля іноземного капіталу в загальній структурі скоротилася з 37% у 2010 році до 16% у травні 2014 року. Вагомою причиною системної кризи національної банківської системи вважається надмірна кредитна валютна експансія, яка супроводжується погіршенням якості кредитного портфелю. Ситуація із погашенням валютних кредитів населенням особливо погіршилася у зв'язку з суттєвою зміною валютного курсу (на 1 січня 2014 року курс гривні становив 7,99 грн./ \$, а на 1 травня 2014 року курс змінився і досяг позначки 11,4 - 12,0 грн./ \$). У той же час агрегований показник достатності регулятивного капіталу банківської системи зменшився з 18,4 % до 15,8% унаслідок збільшення ризикових активів за рахунок вищої гривневої вартості кредитів в іноземній валюті, а також скорочення банківських активів на \$43,33 млрд, зумовленого збільшенням резервів під знецінення кредитів, зростанням неодержаних нарахованих відсотків, які відраховуються з регулятивного капіталу, і збитками за відкритими валютними позиціями [2].

Відомо, що широке використання доларів замість національної валюти створює для країни і підприємств ряд проблем. За цих умов країна втрачає можливість змінювати курс національної валюти, який виконує функції автоматичного стабілізатора. У період спаду курс знижується через виникнення від'ємного сальдо платіжного балансу. Це стимулює експорт, що допомагає країні компенсувати звуження внутрішнього попиту і сприяє виходу з кризи.

Водночас окремі банки розглядають НБУ не як «кредитора останньої інстанції», а як джерело ресурсного забезпечення, що значно поглиблює фінансову нестабільність в банківській системі та економіці в цілому. В умовах зниження рівня капіталізації та зростання ризику ліквідності банки мають більше звертати увагу на покращення якості активів, оскільки зростає кредит-

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

ний ризик. Головною причиною низької якості активів та зростання кредитного ризику є некваліфікований підхід банків до оцінки платоспроможності позичальників при наданні кредитів та формування резервних фондів на покриття ризиків.

Відсутність кредитування інноваційно-інвестиційних зрушень у секторі реальної економіки у довгостроковому періоді знижує конкурентоспроможність національного виробництва як на зовнішніх, так і на внутрішньому ринках країни.

Світова фінансова криза висунула необхідність системного регулювання фінансової сфери загалом, яка охоплює регулювання як ринків і фінансових операцій, так і взаємозв'язків між банками та іншими господарюючими суб'єктами фінансової системи. Негативний вплив на діяльність банків чинять і внутрішні чинники, зокрема те, що Україна не вибудувала свого внутрішнього ринку, не створила відповідного споживчого та виробничого попиту і пропозиції, не задовольнила базових потреб населення і, як наслідок, допустила існування високого рівня недовіри населення до банківської системи, непрозорість її діяльності.

Зростання загрози втрати стабільності банківської системи пов'язане із нездатністю низки банків забезпечити прибуткову діяльність. За даним НБУ, за результатами чотирьох місяців 2014 року діяльність більше ніж 39 банків була збитковою. Для підвищення прибутковості діяльності банки мають більше уваги приділяти збільшенню комісійних доходів. Незважаючи на те, що, починаючи з 2009 року, комісійні доходи банків постійно зростають, їхня питома вага в загальних доходах залишається низькою, не більше 12,5%. Водночас у провідних розвинутих країнах питома вага комісійних доходів не нижче 25–30%.

Вважається, що зміни у банківській системі можуть відбутися за результатами стрес-тестування, яке проводиться за чотирма етапами. На першому проводять незалежний аудит. На другому етапі здійснюється тестування за двома сценаріями розвитку подій: поганого і дуже поганого. На третьому – складається бізнес-план на два наступних роки. На четвертому етапі подається заява на рекапіталізацію банку в разі необхідності.

Водночас виникає нагальна проблема визначення показників, що можуть охарактеризувати модель, за якою розвивається банківська система. Екстенсивна модель розвитку передбачає такі показники, як відношення активів, кредитного портфеля і капіталу банків до обсягу ВВП країни. Нагальним є інтенсивний або інноваційний напрямок розвитку банківської системи, ефективність якого оцінюється такими показниками:

- обсягом фінансових операцій на одного працівника банківської системи;
- доля здійснення трансакцій (платежі, банківські картки, білінг тощо) через Інтернет;
- доля використання в системі мобільного банкінга.

Для оцінки ефективності інтенсивної моделі функціонування банківської системи на макrorівні необхідно моніторити такі показники:

- питома вага довгострокових кредитів в інвестиціях в основний капітал повинна складати не менше 20–30%;
- доля активів провідних комерційних банків повинна завжди перевищувати не менше ніж на 25–30% обсяг активів найбільших компаній реального сектору економіки.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Покращення ситуації, яка склалася на фінансовому ринку, потребує рішучих дій з боку головного державного регулятора, яким є НБУ. Високий рівень капіталізації комерційних банків є основою їхньої фінансової стійкості, сприяє зниженню вартості банківських послуг і підвищенню їхньої ефективної діяльності. Для забезпечення стабільності банківської системи як ключової складової інноваційно-інвестиційних зрушень у секторі реальної економіки необхідно запровадити наступні заходи:

1. З метою збільшення обсягів та покращення якості капіталу, а також обмеження ризикової діяльності, підвищити рівень капіталізації та достатності капіталу банків.

2. Для підвищення довіри до банківської системи забезпечити дотримання нормативів ліквідності шляхом підтримання на необхідному рівні обсягу високоліквідних активів та покращити управління кредитними ризиками та грошовими потоками.

3. Для підвищення ефективності діяльності банків необхідно провести аналіз їхньої стратегії розвитку та удосконалити механізм здійснення внутрішнього ефективного моніторингу. При цьому необхідно чітко виокремити показники, що характеризують інтенсивну модель розвитку банківської системи як на макро-, так і на мікрорівні.

4. За результатами стрес-тестування однозначно визначити потребу банківської системи в додатковому капіталі.

5. З метою підвищення прибутковості діяльності комерційних банків необхідно більше уваги приділяти збільшенню комісійних доходів.

6. Сучасна економічна теорія повинна розпочати ґрунтовні дослідження щодо підвищення довіри до банківської системи, яка є ключовим суспільним інститутом.

Висновки. Вжиття зазначених заходів повинно сприяти стабілізації фінансового стану банків, а отже посиленню їх впливу на досягнення фінансової безпеки окремих регіонів і країни в цілому.

Література

1. Геєць В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / В. М. Геєць. - К. : Інст. екон. та прогнозів. НАН України, 2009. - 684 с.
2. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

References

1. Heiets, V. M. (2009). *Suspilstvo, derzhava, ekonomika: fenomenolohiia vzaiemodii ta rozvytku* [Society, state, economy, phenomenology of interaction and development]. Kyiv: Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia NAN Ukrainy [in Ukrainian].
2. National Bank of Ukraine (n.d.). *www.bank.gov.ua*. Retrieved from <http://www.bank.gov.ua>. [in Ukrainian].

Надійшла 30.04.2014 р.